

NORA.

NORA SOCKEN sträcker sig mellan Storfjärden (ned mot Hemsö) i söder och Skogs och Nordingrå socknar i nordväst och nordost samt mellan älvutloppsfiärden i väster och havet i öster.

Ehuru Nora i sin västra sträckning haft ständig beröring med de vid och i utloppsfiärdens östra område belägna Dals stora sågverk på Norafastlandet samt Sandö sågverk och Sandö glasbruk på holmar tillhörande Bjärträ socken strax invid nordvästligaste Noralandet, har socknen föga över sig av vad jag skulle vilja kalla *industrisockenkultur* med dess traditionslöshet, blandning av befolkningselement och därav samt av ekonomiska intressemötsättningar mellan arbetsgivare och arbetare följande inre rörlighet, som någon gång t. o. m. kan urarta till förlöpnigar. Noras befolkning består nämligen nästan uteslutande av bönder, torpare i norrländsk bemärkelse (se här under Hemsö) samt fiskare, vilka sistnämnda också ofta äro jordägare. Hela befolkningen, i stort sett, lever därför under inflytande av gammal stadig *bondetradition*; då jorden i Nora är god och befolkningen vaket följer med jordbrukets utveckling, äro jordägarna i socknen också allmänt välbärgade. Och den som sitter välbärgad och trygg på egen, oftast fäderneärvd gård, den har ingen anledning att i sammanslutning med kamrater söka förbättra en till äventyrs allt för låg avlöning eller kan inte hysa några tendenser att genom utnyttjande av en tillfällig situation pressa upp sin inkomst till en kanske oskäligen höjd.

Till vad nu sagts kommer också, att med undantag av Dals sågverk Nora knappast har någon industri. Vid Noraströms utlopp i Norafjärden finnes visserligen ett sågverk, men det är allt för litet att räkna med i nu berörda avseende. Och vidare finns det vid Bölesta, ett stycke norrut, ett tegelbruk. Men arbetarna vid detta äro till största delen jordbrukare i trakten, vilka få ledigt från arbetet vid tegelbruket under de tider på året då jordbruket kräver omvårdnad.

Konservatism i tradition och vanor behöver emellertid visst inte medföra konservatism i allmänhet, särskilt då icke i politisk uppfattning, och gör det icke heller inom denna socken. Tvärtom torde en frisinnad åskådning här betydligt överväga den konservativa. Fredsrörelsen t. ex. har inte på något håll i Norrland tagit sådan fart som i Nora, utan att den innebär någon direkt strävan att genast lägga landet försvarslöst. Den mottaglighet för utomsöcknes ifrån kommande musikaliska inflytelser, som i allmänhet utmärker spelmän, har icke heller lidit något intrång av Noralynnet, trots den nyss nämnda konservatismen i tradition och vanor, som gör att man eljest kunde tycka att en enda socken som Nora, som egentligen har nästan allt vad den behöver genom sitt jordbruk och sitt fiske, kunde ha benägenhet att "vara sig själv nog", även t. o. m. i sina egna låtar. Ser man t. ex. på repertoaren hos en spelman sådan som den gamle f. d. bonden Bölin i Grubbe, skall man finna huru denna repertoar, förutom gamla låtar inom socknen, däribland även sådana av Bölin själv, upptagit även utomsöcknes tonalster.

Särskilt intressant är den lilla samling låtar som jag upptecknat efter den gamla bonden Anders Andersson i Hol. Bland hans låtar förekommer nämligen *dansvisor*, som eljes äro mycket sällsynta i Ångermanland.

Med dansvisa menas en stråf, sjungen till någon melodi, som det gick bra att dansa efter. En sådan stråf är t. ex.:

Jag fattige lappman,
som bor uti lappland,
mellan berg och stenar
betar jag mina renar.

Eller till samma melodi fastän med lindrig melodiändring:

Katten och killingen.
de slogos båda om vällingen,
katten slog killingen,
så han föll i vällingen.

“Aj aj, sade killingen,
så jag brände mig på vällingen.”
“Jam jam sade katten,
du skulle låtit mig fått hatt'en.”

Samma melodi, av franskt ursprung, har också använts till flera konstdikter, såsom Dalins “En Celadon gav fröjderop“, Leopolds “Per Enebom“, dikter av Anna Maria Lenngren och Bellman samt den mångstråfiga Sinclairsvisan, som eggade folkopinionen till vårt olyckliga krig mot Ryssland under Frihetstiden och som börjar:

Sist när på ljuvlig blomsterplan
jag mina lam utförde
och satte mig som jag var van
där bäst jag lärkan hörde,
då kom till mig en gammal man,
beprydd med silverhåren,
han såg mig ganska gunstigt an
och hälsade godmåren.

Dansvisan har sjungits när ännu inga instrument finnts på en trakt. Så kommo instrumenten (här vanligen fiol) och togo upp hennes melodier. Texten blev därmed överflödig till dans, och så isolerades den från dansen, dock ofta med bibehållen melodi, och många sådana visor övergingo till barnvisor, som blandades med enkla rim, ramsor o. d.

En synnerligen dråplig dansvisa, en pärla av humor och präktig överensstämmelse mellan ord och melodi har man i Anderssons polska nr 3, där texten hållit sig kvar såsom dansvisetext, eftersom spelmannen sjöng orden medan han spelade. För övrigt visar Anderssons reportoar att fiolisterna i Nora inte bara upptagit dansvisemelodier utan också sådana vismelodier, som kunna användas som marschmelodier.

NORA-SPELMÄN.

ANDERS ANDERSSON

Hemmansägare, Hol.

ANDERS ANDERSSON är en god typ för en sund och dugande odalman, högre och ståttig vid 71 år.

Han föddes den 18 april 1848 i Lövvik i Nora, där hans fader hade ett hemman. Hans moder, Märta Ersdotter, hade ärvt ett hemman i Hols by. När fadern dog lottade hans båda söner om dessa båda hemman, därvid gården i Hol tillföll Anders. Och denna sin gård skötte han ännu själv vid över 71 års ålder, då jag i juni 1919 besökte honom; men han funderade då på att, efter att nu ha haft den i 21 år, sälja den och endast undantaga ett litet område av hemmanet nere i en lövträdslund, där han ämnade bygga sig en liten stuga. Den skulle han bygga *själv*.

När jag var till honom hade han nyss satt in nya dörrar till mangårdsbyggnaden på sitt hemman, så solida och välgjorda, att jag tror att vilken yrkes-snickare som helst kunnat vara belåten med dem. Och nu var han just sysselsatt med att pligga skor.

Han anmärkte att det var nyttigt för en bonde att kunna göra allting själv på sin gård, och det föreföll han också att kunna. Kraft till arbete tycktes han ännu äga i rikt mått, och när man såg denna sjuttioettåring, högre, rak och bredaxlad, lugn och tvärsäker, förstod man att här hade man att göra med en kärnkarl.

Anderssons morfader hade spelat fiol och genom honom hade han tidigt fått intresse för fiolspelet och snart börjat lära sig detta. Hela sitt liv hade han tillbrakt i Nora, först såsom "hemma-son", som hjälpte fadern i jordbruket, och sedan som bonde. Han hade lärt melodier efter olika spelmän i socknen, såsom bonden och skräddaren Jöns Karlström i Grötoms by, skräddaren Olov Lundin i Skullersta, torparen Erik Svanholm i Gräfte m. fl. Nu hade han inte spelat något på flera, flera år, då han kommit ifrån dans- och spelmansintresset, och klart är att han under sådana förhållanden glömt större delen av sin forna repertoar. Men vad han ännu mindes, det föredrog han redigt och klart. Flera av hans melodier hade en viss ålderdomlig prägel; polskan med orden "När som gubbar och karingar tycka om varandra" är ju som sagt utmärkt.

Porträttet av Andersson är taget då han var omkring 50 år.

Uppgifter och anmärkningar till Anderssons melodier.

Andersson hade sin fiol stämd en ton för lågt. Hans melodier meddelas här så som de därigenom kommo att klinga.

Till *marsch n.r 2* mindes Andersson följande ord:

Rättnu är det på tiden
att vi få hä (ha) ut fä (kreaturen).
Kom Kula min, kom Stjärna min,
kom oxen också mä (med).

Upptakten i melodin användes endast vid sången, men uteslöts då melodien endast spelades såsom gånglåt.

Marsch n:r 3 är en vismelodi, som begagnats såsom farväl-låt. Till melodin kände också Andersson dessa ord:

Å hör du sköna flicka, du har en fager färg
och ett oroligt sinne du har.
Ja sinnet vill jag likna vid ett blåsande väder,
som driver all världen omkring.

Till *polskan n:r 2* mindes Andersson att det funnits ord, som började:

Hopp Pelle då, mej ska du få.

Fortsättningen lyder: Men var har du ringen?

Hopp Pelle då, mej ska du få,

men var har du ringen?

∴ Räck mej din hand, ta mej i famn,

men säj det för ingen. ∴

Denna visa var egentligen en parvis i ring under vanlig svängpolska dansad sånglek, till vilken vanligen brukats den nedan såsom variant betecknade melodin, vilken Andersson emellertid inte kände.

Till *polskan n:r 3* kunde Andersson dessa dråpliga ord:

När som gubbar å kärringar tycker om varandra,
när som gubbar å kärringar tycker om varandra,
sy ihop dom, sy ihop dom —
trallalla lalla lalla lalla lej.

När de bliva gamla, lessna me' varandra,
när de bliva gamla, lessna me' varandra,
sprätt' opp dom, sprätt' opp dom —
trallalla lalla lalla lalla lej.

Spelmannen sjöng medan han spelade.

Till *polskan n:r 4* hade funnits orden:

∴: "Hör du sparve lilla,
mår du mycket illa
när som vintern är så sträng och kall?" ∴:

∴: "Ja i kalla nätter
fryser jag om fötter
när som vintern är så sträng och kall." ∴:

När visan sjöngs uteslötos de takter eller taktdelar i melodin, över vilka äro satta parentestecken. Fiolmelodin torde vara en utökning av en tidigare dansvisa.

Polska n:r 5. De två första takterna i denna låt äro överraskande, då det är mycket ovanligt att det förekommer något slags "förspel" i svensk folkmusik.

Båda reprisernas slut äro också intressanta. I den första reprisen fattas någon takt, så att reprisen kommit att innehålla endast 5 takter. Andra reprisen åter innehåller ett jämt antal takter, t. o. m. jämt delbart med 4 såsom det regelrätta

och vanliga fallet är. De båda sista takterna i denna andra repris bildas emellertid genom alldeles samma toner som i de sista 5 fjärdedelarna i första reprisen, fastän med olika placering och därmed följande olika markering, då ju den första fjärdedelen i en takt alltid är något starkare markerad än de övriga.

Första reprisen har också genom sin lydelse kommit att få polonäs-slut (sådant slut som sextondelspolskan har), medan andra reprisen slutar i låtens stil såsom åttondelspolska.

Vals n:r 6 är tydligen den från Ulvön upptecknade d-mollsvalsen (se längre fram i arbetet), fastän med andra reprisen ännu starkare förändrad än den första. Den spelades ju också av Andersson med d-mollsgreppen, fast den kom att klinga i c-moll genom hans låga stämning.

Till *hoppa n:r 1* hade funnits ord, av vilka Andersson mindes början:

Lika lätt, lika lätt

dansa vi med lodder. (Skor av vadmal med sulor av oberedda kalvskinn).

Slutligen kan meddelas, att Andersson också kunde den kända valsen "Känner du Kerstin på Riga".

NILS NORDQVIST.

Maskinist, Hols by.

"GLAD OCH GOD SKALL MÄNNISKAN VARA", heter det. Den satsen har tydligen Nils Nordqvist sökt tillämpa på sig, ty sällan fann man en mera hjärtans belåten människa — icke behäftad med denna dryga, inskränkta självbelåtenhet som verkar retsam och löjlig, utan fylld av en sprudlande livsglädje, som hos en mognad man endast kan komma från ett rent hjärta, en sorgfri existens och väl fyllda plikter. Hans valspråk var "En glad själ dör aldrig", och han tog också väl vara på alla glädjeämnen; vid varje den minsta lustighet lät han höra sitt breda, kraftiga "ha ha ha ha".

Han hade det också bra på alla sätt såsom välbeställd jordbrukare och löntagare. Han var född den 10 oktober 1855 i Berge by i Nora, där fadern var hemmansägare. Här växte han upp och började gå i folkskola, men när han var omkring 10 år sålde fadern sitt hemman och köpte av hemmansägaren och spelmannen Anders Andersson i Hol det torp, som Nils Nordqvist nu efter faderns död innehar tillsammans med en broder Per, som är skraddare men också lagar klockor m. m.

Här fick Nils först börja att hjälpa till i jordbruket, men vid 17-årsåldern kom han till Köja sågverk och började arbeta i sågen. Därifrån överflyttades han emellertid snart till en av de smärre ångbåtar som tillhörde verket, lärde sig sköta ångmaskin och blev så maskinist på olika Köjabåtar. Sedan tog han plats som maskinist på ångaren Ramvik, och då huvuddelägaren i Ramviks sågverk, grosshandlare

Lidén, hade köpt en ångbåt i Oskarshamn, sände denne dit ned Nordqvist, som fick förtroendet att föra upp båten till Ramvik, oaktat han icke tagit någon kap-tensexamen.

Sedan Nordqvist ännu en tid tjänstgjort såsom ångbåtmaskinist, flyttade han år 1905 hem till torpet i Hol och antog plats såsom maskinist vid Bölesta tegelbruk ett stycke från sitt hem. Där har han en ansvarsfull men god plats, från vilken han har ledigt under de tider på året då han behöver ägna sig åt sitt jordbruksarbete.

Nordqvists far hade varit en intresserad och "styv" (duktig) sångare, som bl. a. gjorde sig en "notstock" (psalmodikon). Genom honom fick Nils tidigt intresse för musik, och från tidig barndom hörde han en mängd spelmän runt om i hem-trakten. I Köja köpte han sig en fiol och lärde sig att spela både de gamla Nora-melodierna och en del av dem som han hörde i Bjärträ.

Nordqvist föredrog sina melodier, vilka ofta hade någon övertalig takt, klart och redigt och alltjämt under strålande humör. För honom tycktes musiken, liksom hela livet, vara en glad lek, men under leken märkte man en allvarlig insikt om varje uppgifts betydelse och värde.

Uppgifter och anmärkningar till Nordqvists melodier.

Till Nordqvists *marsch* må anmärkas:

Fjärdedelstakterna — på ett ställe $1\frac{1}{2}$ fjärdedel — ha tydligen uppkommit därigenom, att någon ton icke hållits tillräckligt länge, en företeelse som man bl. a. icke så sällan kan få bevittna även bland kvartettsångare.

Det kan vara fråga om, huruvida icke första reprisen av denna marsch är av engelskt ursprung. I England spreds nämligen i senare delen av 1800-talet en sång som började (Melodi: se melodin 1 a):

I know a girl, she is a perle.

Denna sång kom så över till Sverige, översattes och blev på 1880-talet populär på varietéer o. s. v. Senare delen av den lydde (Se melodien 1 a):

Ingen annan har jag kär,

ingen än mig tjusat så.

Ja, hon är min hjärtevän,

ty hon har så vackra ögon blå.

Såsom *välkommen-låt* hade Nordqvist Bellmans Fredmanssång n:r 12 (Venus, Minerva, Mars bland de djärva), vilken han sade ha varit mycket vanlig på trakten och som han spelade tämligen långsamt och med sjungande ton.

Till *polska n:r 2* sjöngs orden Hör du sparve lilla o. s. v. Jämför A. Andersson i Hol.

Polska n:r 5, från Nora, kallades av Nordqvist för *slängpolska*, som dansades "parvis med stora svängar utmed väggarna", ungefär som jämtpolska.

Polska n:r 6 var efter spelman Karlström i Grötom i Nora, n:r 7 efter en Lockner i Bjärträ, vilken sedan lär ha rest till Amerika, och n:r 8 efter Jöss-Sälum i Ullånger. Sistnämnda melodi hade Nordqvist lärt efter en Ullångersmed Nordin, som en tid varit i Nora.

Vals n:r 6 hade brukat spelas, när kronan skulle dansas av bruden. Jämför

längre fram i arbetet d-mollsvalsen från Ulvön. — På alla ställen, där det med $\times$ utmärkta dubbelgreppet förekommer togs C så högt, att tonen kom att ligga ungefär mitt emellan C och Cis.

Vals n:r 7 var efter Lockner i Bjärträ.

Polka n:r 4. På de ställen, där det med $\times$ utmärkta dubbelgreppet förekommer, togs Fis starkare än A, så att Fis framträdde såsom meloditon.

Hoppсан är tydligen delvis lån från en militärmarsch.

NILS HENRIK BÖLIN.

F. d. hemmansägare.

EN MAN AV GAMMAL GOD BONDETYP är födorådstagaren Nils Bölin i Grubbe. Med födoråds-tagare menas en gammal före detta hemmansägare eller torpare, som överlätit sin gård till närmaste manliga anhörige eller också sålt den till någon annan, därvid han dock undantagit rum åt sig själv och sin hustru samt förbehållit sig underhåll av mat och vedbrand m. m., så att de till döddagar ha allt vad de behöva. Han kallas också ofta för "undantagsgubbe".

Nils Bölin är född den 10 maj 1857 i Bölesta by, där hans fader var hemmansägare. Han växte upp på sin faders gård och fick så småningom börja att arbeta hemma i jordbruket. Längre fram hade han en sommar tjänst såsom brädsorterare vid Sprängsviken och sedan en sommar vid nuvarande sågverket Nyadal, som då kallades Hummelviken. Denna anläggning ägdes då av Ramviks sågverk och dit fraktades dels med segelfartyg och dels med ångbåt en del grovt timmer från olika verk vid älven, vilket här kapades i den s. k. Hollandsgropen, så kallad emedan det här behandlade timret vanligen utskeppades till Holland. Sedan kom Bölin hem till färdernegården igen, men år 1880 gav han sig åter bort och tjänade ett år som dräng hos hemmansägare Bodén i Åbord.

Under sina olika anställningar hade Bölin samlat ett litet kapital. Av sin far fick han nu också en penningssumma, gifte sig 1881 och inköpte tillsammans med sin svåger två intill varandra gränsande hemman i Grubbe by, vilka de gemensamt brukade. Mangårdsbyggnaderna lågo så nära varandra, att de hade gemensam ladugård, som sköttes det ena året av den ena familjen och det följande av den andra. De sex korna mjölkades dock pr dag så, att tre kor mjölkades från den ena familjen och tre från den andra, och nästa dag bytte man om. På detta sätt hade nu båda familjerna sina hemman tillsammans i 31 års tid. "Och under hela den tiden var svåger och jag inte ovänner en enda dag", förklarade Bölin. Det kan man verkligen kalla en ovanligt vacker sammanhållning!

När sedan svågern dog, köpte Bölin hans hemman av sterbhuset, men har se-

dermera försålt det. Sitt egen hemman har Bölin i god hävd och har bl. a. fått pris på en stor fröutställning i Härnösand, anordnad av Hushållningssällskapet i länet. Han har nu överlämnat det till sin son och bor hos denne och dennes unga, tydligen lika hjärtegodas som skötsamma hustru. Den gamla mangårdsbyggnaden står nu obobodd och i stället har Bölin uppfört åt sig en ny, solid mangårdsbyggnad i en stark backslutning ett par stenkast från den gamla gården. På backkrönet är huvudingången till hela huset med en övervåning av vindsrum och stor vind, men i slutningen under huvudingången har Bölin inrett två rum, som han själv bebor.

Nils Bölin är en klok och förstående man. Hans uppfattning i livets olika frågor synes präglad av en viss sund moderation, så att han t. o. m. uttalade sig visserligen helt naturligt med ett slags ogillande men dock utan hätskhet om arbetarnas inventeringståg hos lantmännen i Ådalen under knapphets- och orosåret 1917 på våren. Och för allt som rör kulturfrågor visar han ett varmt intresse. Han inser betydelsen av insikt i sambandet mellan en äldre och en yngre kultur och därmed också värdet av att våra gamla melodiskatter, liksom också andra kulturminnen, bevaras för eftervärlden. Han äger också en vidsträckt kännedom om avlidna och ännu levande spelmän i hela södra hälften av Ångermanland och även ganska många längre norrut i landskapet.

Bölins mor var musikalisk liksom hela hennes släkt, och hon brukade sjunga för sin lilla Nils. Hans från modern ärvda musikanlag kommo också tidigt till utveckling, och som liten pys gjorde han sig en primitiv fiol genom att spänna strängar över ett klappträ. Fadern tyckte inte riktigt om att pojken började syssla med musik, han misstänkte att detta möjligen skulle draga hans håg från nyttigt arbete. Men då fadern såg att unge Nils i alla fall artade sig bra, lade han inga hinder i vägen för sonens musikintresse. Under sin uppväxt lärde Bölin ett och annat stycke av sin mor och ännu flera efter spelmän i trakten. Han har även själv komponerat en och annan rätt god bit, såsom framgår av de uppteckningar av hans repertoar som jag verkställt.

Uppgifter och anmärkningar till Bölins melodier.

Mars n:r 1: efter Jöns i Grötom och Norman i Sandö.

Polska n:r 2: efter "Olle Homp" (Homp var en by i Ullångers socken). Andra repriserna var lika med sista repriserna i n:r 1.

Polska n:r 1 var en stigningspolska efter fiskare Altin i Nora. Trettiotvåendelsfiguren, som torde ha varit ämnad som en förslagsfigur, togs så långsamt att den bildade en hel fjärdedel.

Polska n:r 2 var efter ett kringvandrande fattighjon i Nora, Jon Annersen (Andersson). Taktförändringarna i denna och föregående polska berodde tydligen endast på någon oegentlighet i melodiernas återgivande. Två fjärdedels G:t i den senare polskan synes vara ett rent inskjutande av denna ton, då polskan utan denna skulle varit fullt normal.

Polskorna n:r 4—8 komponerade av Bölin. Jämför början på n:r 4 — vilken f. ö. låter som en andra repris — och slutet på n:r 7.

Polska n:r 6 hade Bölin "gjort" på senvintern 1919 och kallade den "Den besvärliga tidspolskan". — Obs. den egendomliga taktrubbningen i andra reprisen, fjärde takten.

Polska n:r 7 kallades av Bölin "Grubbedalens eko". "Ekot" var de tre sista takterna i andra reprisen.

Polska n:r 9 kallades Ko-polskan på grund av första och femte takterna i andra reprisen, vilka avsågo att återge en kos råmande.

Kadriljen hade *sjungits* av Bölin's mor.

Françaisen var komponerad av Bölin först i en äldre form, a, sedan i en yngre, b.

Vals n:r 1 var den första vals som Bölin lärde sig spela. Han var då endast 8 år.

Vals n:r 2 brudvals från 1840-talet efter hemmansägaren och skräddaren Jöns Karlström.

Vals n:r 3 efter spelman Vestin som varit i Nätra.

Vals n:r 4 efter bonden Abel Eneroth i Bjärträ.

Vals n:r 5 efter en spelman i Skog, som kallades Lat-Olle och som reste omkring och gjorde bakredskap, klädhängare m. m.

Vals n:r 6. Komponerad av Mickel Jons.

Vals n:r 7 efter f. d. arbetaren vid Sandö såg Samuel Norman, lärd efter en skräddare Abramsson från Värmland.

Vals n:r 10 efter Vestin i Nätra.

Övriga valser äro från Nora, de från och med n:r 15 äro av Bölin.

Vals n:r 11 tydligen något förvanskad.

Vals n:r 12 sjungen av en "gam-jänta" Dorotea, kallad Per-Dacke-Hol.

Vals n:r 13 efter en fiskare i Valshuvud.

Vals n:r 14 komponerades under nattligt åskväder av en spelman Anders Nilsson. Som synes är den åtskilligt modärn och konstgjord.

Vals n:r 15 är densamma som n:r 20 fast i annan tonart.

Vals n:r 17. Obs. den egendomliga början inom dominantseptimaackordet. (Det obetonade D värkar här endast såsom genomgångston).

Vals n:r 18 kallade Bölin Minne från Örnsköldsvik och tillade att han hade gjort valsen under ångbåtsresan på den härliga Örnsköldsviksfjärden vid hemresan från spelmanstävlingarna i Örnsköldsvik under utställningen där i juli 1916.

Vals n:r 21 kallade Bölin Multråvalsen, till minne av en bestigning av Multråbärg. Första reprisen skulle föreställa ett mödosamt uppklättande, vartill också ett uppslag för föreställningen möjligen kan anses givas genom de tre första, liksom litet pustande och stönande takterna. Sedan — ansåg Bölin — blev valsen liksom lättare.

Schottis n:r 1 efter "Mickel Jons".

Schottis n:r 2 komponerad av Bölin.

P E R Ö B E R G.

F. d. hemmansägare, Östane.

PER ÖBERG, vanligen kallad Pelle Öberg, var den äldsta av flera musikaliska syskon. Fadren var hemmansägaren Per Persson av gammal Norasläkt och gift med en dotter till riksdagsman Svanberg i Ramsta, och på den gamla Svanbergiska gården föddes Pelle 1845. Fadren köpte kort därefter ett hemman i Östanö (Östane) by, och här växte Pelle upp, övertog ena hälften av fadrens gård, tog sig namnet Öberg och gifte sig 1874. År 1880 byggde han sig en egen gård på den s. k. Hammaren i Östane, och detta hemman innehade han till 1907, varefter han åtnjöt födoråd. Samtidigt som Öberg skött sitt jordbruk har han idkat fiske, och därmed fortsätter han ännu (1920).

Öberg var med i kyrkokören redan innan han riktigt kunde abcd:t. Han sjöng då alt. Nora sockens förste skollärare, Fröberg, ledde sången. Öberg började också tidigt lära sig spela fiol av traktens spelmän, en Jan Jönsson och Per Erik Nordlund i

Östane, en Svanholm i Lövvik, Jönte Karlström i Grötom och Nils Henrik Bergqvist i Berge.

Tyvärn har den antagligen ganska rikhaltiga melodiskatt, som Öberg sålunda i sin ungdom torde ha förvärvat, till största delen gått förlorad. Det är nu länge sedan han idkade sina ynglingaårs sunda spelkonst. I stället har han brukat spela tillsammans med gitarr på religiösa uppbyggelsemöten, missionsauktioner o. s. v. När därför n. v. filosofie licentiat Gösta Bucht för ett par år sedan besökte honom för att uppteckna hans melodier, kunde han endast erinra sig några få nummer av sin forna repertoar.

Uppgifter och anmärkningar till Öbergs melodier.

Samtliga Öbergslåtar upptecknade av fil. lic. Torsten Bucht.

Marsch n:r 1 är en välkommenlåt, som lär ha härstammat från storspelmannen Mikael Jonsson från Skedom vid Sollefteå, vilken sades ha levat på 1700-talet. Låten skall ha kommit till Nora genom *sång*.

Upptecknaren har vid låtens slut anmärkt: "Oviss taktindelning, i synnerhet på slutet."

Marsch n:r 2 var en farvällåt, som Öberg lärt av en Per Erik Nordlund i Östane.

Vals n:r 1 är komponerad av Öberg. Låten utgör egentligen en "ters" (ackompanjemang) till en andlig sång, Sankeys sång n:r 3, med orden:

Solo. Jag är så glad, att mig Gud håller kär,
boken, han gav mig, mitt hjärta det lär.
Härliga ting uti Bibeln jag ser,
störst är dock det att sin nåd Han mig ger.

Kör. Jag är så glad att Jesus är min,
Jesus är min,
Jesus är min,
Jag är så glad att Jesus är min,
Jesus är även min.

Det är onekligen ett intressant företag av en musikaliskt alldeles obildad lantlig spelman att på dett sätt förse en enkel sångmelodi med en kontrapunktisk, livligare ackompanjemangsmelodi. Försöket för tanken på Mozarts serenad ur Don Juan (n:r 17, andra akten) — om vi också få erkänna att det musikaliska värdet är högst olika, framför allt hos Mozarts lilla förtjusande sångmelodi och Sankeys slagdänga. — För att visa hur pass Öberg lyckats i sitt uppsåt har jag skrivit Sankeys och hans melodier emot varandra, Sankeys med uppåtsträckta noter, Öbergs med nedåtdragna.

Vals n:r 2 hade Öberg lärt efter Jan Jönsson i Östane.

Vals n:r 3 hade Öberg lärt av någon av Nora's gamla bröllopspelmän. Han kallade den Bröllopsvalsen.

Vals n:r 4 efter Jan Jönsson. Upptecknaren har anmärkt: "Början synes vara korumperad, varigenom det vid † uppstår en ofullständig takt. Med begagnande av repetitionen (takt 9) kunde man våga antaga, att stället skulle lyda:" (Se 4 a.)

Vals n:r 6 hade Öberg lärt efter en Månål Dålom (å uttalat med ett ljud mellan a och ä, l mellan två vokaler uttalat "tjockt", apico-cacuminalt) = Emanuel från Dalom på Hemsön mellan Härnösand och Nora. Denne Manel Dalom, som var puc- kelryggig, var ingen spelman utan sjöng, utan några ord, sina melodier till danserna. Men det lär han ha gjort så väl, att det sades att det gick lika bra att dansa till hans sång som efter vanlig dansmusik.

ERIK SVANBERG G.

Skomakare, Lidebro.

ÄVEN HAN var son till Per Persson i Östane, alltså broder till Per Öberg.

Fadern, Per Persson, var som förut nämnts gift med en dotter till riksdagsman Svanberg i Ramsta och bodde först på den gamla Svanbergiska gården i denna by, där Per Öberg föddes 1845. Kort därefter köpte Persson emellertid ett hemman i Östanö (Östane) by och där föddes Erik Svanberg den 10 oktober 1847. Efter att ha genomgått folkskolan hemma och "läst sig fram för prästen" (fått konfirmationsundervisning och undergått konfirmation och nattvardsgång), började Svanberg sin egentliga levnadsbana med att i Härnösand hos en skomakare Sundvall lära sig skomakeriyrket, och sedan han ordentligt inhemtat detta slog han sig ned i sin hemtrakt, där han köpte sig ett hemman i Lide by. Sedan han varit hemmansägare i 24 år, under vilken tid han också sysslade med sitt skomakeri,

sålde han sitt hemman, men avsånde därvid ett jordstycke av Lidebro, där han byggde sig en ny gård som han alltjämt bebor, ägnande sig åt skomakeriyrket — och på senare tid även åt komponerande. Gift sedan många år tillbaka har han med sin hustru sex söner, dem han låtit undfå ordentlig uppfostran och av vilka en är den bekante skulptören Hampe Svanberg, en annan är målare i hemtrakten och fyra äro hantverkare på olika platser i Amerika. — Sitt tillnamn har han tagit efter modern.

Svanbergs släkt var känd såsom mycket musikalisk och själv började han tidigt spela fiol, som han lärde sig av olika spelmän i Nora. En tid lät han, liksom mången annan, fiolspelet ligga nere under dragspelets värsta härjningstid, men så kom väckelsen till förnyat inträse för fiolen, först genom den ringa början som bestod i några fiolspelmansuppvisningar vid den första hembygdsfästen i Härnösand 1907 och sedan vid de stora spelmanstävlingarna här 1909 och 1912, vid vilka — såsom vid alla av mig anordnade spelmanstävlingar — dragspel voro bannlysta.

Svanberg, vilken alltid gjort sig känd som en mycket musikintresserad man — han har sålunda sjungit i åtskilliga körer hemma i Nora, bl. a. i kyrkokören — deltog i båda de nu nämnda tävlingarna och fick vid båda ett mindre pris för komposition.

Ty nästan alla melodier jag har efter Svanberg har han själv "gjort", som det heter på spelmansspråket. Ja, han uppgick så ivrigt i sitt eget komponerande, att man knappast kunde få honom till att spela några melodier efter andra. Han har ju dock, som av hans låtsamling synes, i melodihänseende endast åstadkommit mycket enkla saker. Men i två avseenden äro dock hans kompositioner rätt originella. Det ena är hans *benämningar* på sina stycken. Somliga av dessa uppkallade han efter platser eller personer, t. ex. Lidebromarschen, Hannapolska, Adolfinas födelsedag; för andra sökte han poetiska namn, såsom Målnet, Nymfens dröm, Snöflingan, Stormen. Den andra märkliga synpunkten på Svanbergs komponerande är hans försök till *naturmålning*. Han går t. ex. en dag med sin fiol ute vid sin gård, där en bäck rinner, och så söker han på fiolen härma denna bäcks olika lopp, ibland ett livligt sorl, ibland åter ett mera stillsamt framflytande. Det blev en angläspolkett (angläs) som han kallade Vid bäcken. Att försöka sig på sådant är ju rätt originellt av en alldeles olärd spelman.

Och dock finnes hos Svanberg ingenting förkonstlat eller pretentiöst. Han är en enkel och naturlig hedersman, till vilkens tal man gärna lyssnar och med vilken man gärna umgås.

Uppgifter och anmärkningar till Erik Svanbergs melodier.

Marsch n:r 1 "gjord" av Svanberg och efter hans lägenhet benämnd Lidebromarsch. Uppt. av hemmansägare E. P. Öberg, Östane, Nora.

Marsch n:r 2 kallad Demonstrationsmarsch, gjord av Svanberg vid de s. k. hungerdemonstrationerna våren 1917, då stora arbetaregrupper tågade ikring och tilltvingade sig undersökning om huruvida bönder och affärsmän hade några dolda förråd av livsmedel. Uppt. av Öberg.

Polska n:r 1 kallades av Svanberg Hanna-Polska, *n:r 2* Fiskarepolska eller Knäpppolska. Båda komponerade av Svanberg.

Vals n:r 1 gjord av Svanberg, som kallade den Flickornas vals. Uppt. av Öberg.

Vals n:r 2 av Svanberg, kallades Målnet. Uppteckningen a) är verkställd av E. P. Öberg, uppteckningen b) av filosofie magister Torsten Bucht. Olikheten i uppteckning torde bero på olikhet i föredrag vid de olika uppteckningstillfällena, c) är Buchts uppteckning av de två sista takterna.

Vals n:r 3 av Svanberg, som kallade den Nymfens dröm.

Vals n:r 4 av Svanberg, kallad Snöflingan.

Vals n:r 6 av Svanberg, kallad Stormen. Som man ser är det en skäligen from storm.

Vals n:r 5 komponerad 1918, kallade Svanberg Min sista vals. Något namn skulle den ju ha!

Vals n:r 7 är upptecknad av Torsten Bucht efter Svanberg. Denne ville minnas att han för länge sedan lärt valsen av storspelmannen Bergqvist i Lövvik, som kallade den *Kamsvalsen*. Bergqvist skulle också ha lärt valsen av sin farbror, Måns Jonsson från Frök, Nora, och Fröksborna brukade just kallas "Fröskkamsarna", vadan valsen skulle fått sitt namn efter sin härstamning.

Valsen sades ursprungligen ha varit en folkvisa om en prins och en prinsessa, berörande ett frieri. "Man kan också höra att de olika repriserna äro som tal och svar", menade spelmannen. En spelman Granlöf i Stigsjö hade samma melodi såsom *polska*.

Vals n:r 8 uppt. av T. Bucht efter Svanberg, som hade den efter Bergqvist i Lövvik, vilken troligen lärt den av sin far.

Vals n:r 9 av Svanberg, kallad Toner från Norden.

Vals n:r 10 av Svanberg, kallad Sofiavalsen, komponerad till Sofia-dagen 1918.

Polkett n:r 1 " " " Adolfinas födelsedag.

Polkett n:r 2 " " " Fjäderpolkett.

Polkett n:r 3 " " " Agnes-polkett.

Fantasi n:r 1. Forsen. Se karaktäristiken över Svanberg.

Fantasi n:r 2 kallades av Svanberg En dröm.

